

Pełnomocnik strony – zastępca, doradca, psycholog, negocjator, mediator

Pełnomocnik procesowy strony to już nie tylko jej zastępca – reprezentant w postępowaniu cywilnym. W miarę progresywnej jurydyzacji życia oraz dużej liczby konfliktów, pozycja pełnomocnika zaczyna dynamicznie się rozwijać, a on sam zaczyna występować w różnych rolach. Artykuł jest próbą przeanalizowania ról, w które współczesny pełnomocnik „wciela się” celem jak najpełniejszego reprezentowania interesów swojego klienta. Nowoczesny pełnomocnik to również doradca strony, jej psycholog – powiernik. Nie trudno zauważyć, że coraz większej aktywności nabiera udział pełnomocników podczas negocjacji i mediacji, a więc przy alternatywnych metodach rozwiązywania konfliktów.

Geneza instytucji pełnomocnika

Instytucja pełnomocnika – zastępcy strony – w postępowaniu sądowym, jest znana już od czasów starożytnych. W postępowaniu legislacyjnym występowali tzw. mówcy sądowi (*oratores*), mający pewną znajomość prawa, którzy występowali obok stron jako ich pomocnicy w procesie¹. W postępowaniu formułkowym (formularnym) istniały dwa rodzaje zastępców procesowych dobrowolnych – *cognitor* i *procurator*. *Cognitor* ustanawiany był formalnie, ustnie (w drodze użycia uroczystych słów) w obecności przeciwnika procesowego lub pozasądownie². Natomiast *procurator* był ustanawiany nieformalnie (*nullis certis verbis*)³, nawet pod nieobecność przeciwnika procesowego. Obok stron (ale nie zamiast nich) mogły występować pewne osoby służące im pomocą, w szczególności przez stawianie wniosków (*postulationes*). W czasach republiki znane były dwa rodzaje takich osób: *advocati*, cieszący się prestiżem osobistym i mający często znajomość prawa oraz *patroni*, *oratores* występujący w drugiej fazie postępowania, których celem było psychologiczne oddziaływanie na sąd⁴.

Zasady dotyczące zastępstwa procesowego wyrobione w procesie formularnym obowiązywały także w postępowaniu kognicyjnym (*cognitio extra ordinem*) w okresie pryncypatu. Zmiany nastąpiły dopiero za dominatu, gdzie zniknął *cognitor* i kodyfikacja justyniańska

¹ W. Litewski, Rzymski proces cywilny, Warszawa–Kraków 1988, s. 22; M. Kuryłowicz, A. Wiliński, Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, Warszawa 2008, s. 66.

² W. Litewski, *op. cit.*, s. 41.

³ W. Osuchowski, Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, Warszawa 1988, s. 141.

⁴ W. Litewski, *op. cit.*, s. 42.

znała tylko *procurator*. Oprócz zastępców procesowych występowała nadal pomocnicy stron – *advocati*. Za czasów dominatu określano ich, jako *iuris periti, causidici, scholastici* i *togati*. Adwokatura nie była już wolnym zawodem, ale została zorganizowana w przymusową korporację. Zasadniczo funkcja procesowa adwokatów nie uległa zmianie, jednak w praktyce byli oni ustanawiani także jako zastępcy procesowi (*procuratores*)⁵.

W polskim procesie okresu średniowiecza istniała instytucja pomocników strony – rzeczników (*advocati* lub *prolocutor*) oraz zastępców (*procuratores*). Rzecznik działał obok strony, natomiast *procurator* był zastępcą strony nieobecnej, ustanawiany za pomocą pisemnego pełnomocnictwa⁶. Pełnomocnictwo jego rozciąga się bądź to na cały proces bądź na poszczególne fazy procesowe. Poza tym zastępcą strony nieobecnej był tzw. *responsales*, a także *nuncius*⁷. Statuty Kazimierza Wielkiego pozwalały każdej osobie ustanowić zastępcę. Można go było ustanowić w sądzie, w domu lub pisemnie. W sądach powstały specjalne księgi pełnomocnictw, a zastępstwo umowne mogło być szczegółowe – do dokonania tylko określonych czynności procesowych, lub generalne – uprawniało do prowadzenia całego procesu⁸.

Rozpowszechnieniu zastępstwa procesowego sprzyjało pojawienie się na przełomie XV i XVI w. odpłatnego zawodowego zastępstwa procesowego. Zajmować się nim mogła szlachta. Za swoje czynności pobierali wynagrodzenie (*honorarium*). Samodzielny zastępcą procesowy określany był patronem, a jego pomocnik to *dependent*. Ogół zaś osób trudniących się zawodowo zastępstwem procesowym określono mianem *palestry*⁹.

W okresie monarchii konstytucyjnej nastąpiło ograniczanie liczby patronów mogących występować przed poszczególnymi sądami (system list zamkniętych). Starano się jednocześnie podnieść poziom wiedzy prawniczej, trybu życia i zachowania się *dependentów*. Zbiór praw sądowych A. *Zamoyskiego* zawierał postanowienia mające na celu wzmoczenie wśród członków *palestry* poczucia odpowiedzialności za wykonywanie czynności¹⁰.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. i przeprowadzeniu unifikacji oraz kodyfikacji ustawodawstwa cywilnego, którego wyrazem był Kodeks postępowania cywilnego z 1932 r.¹¹ przyjęto trzy grupy pełnomocników: 1. adwokata, 2. współuczestnika sporu oraz osoby sprawujące zarząd majątkiem lub interesami strony, oraz 3. rodziców, małżonka, rodzeństwo lub dzieci (art. 85).

W obecnym stanie prawnym zgodnie z art. 87 § 1 KPC¹² w sądowym postępowaniu cywilnym można wyróżnić również trzy grupy podmiotów uprawnionych do występowania w charakterze pełnomocników. Do pierwszej należą adwokaci i radcy prawni

⁵ *Ibidem*, s. 83.

⁶ R. *Taubenschlag*, *Proces polski XIII i XIV wieku do Statutów Kazimierza Wielkiego*, Studya nad historią prawa polskiego X.8., s. 22; K. *Sójka-Zielińska*, *Historia prawa*, Warszawa 1989, s. 199.

⁷ R. *Taubenschlag*, *op. cit.*, s. 25.

⁸ S. *Plaża*, *Historia prawa w Polsce*. Zarys wykładu. Część I. Polska przedrozbiorowa, Kraków 1991, s. 329.

⁹ Z. *Zdrójkowski*, [w:] Z. *Kaczmarczyk*, B. *Leśniowski*, *Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795*, red. J. *Bardach*, Warszawa 1971, s. 381.

¹⁰ B. *Leśniowski*, [w:] Z. *Kaczmarczyk*, B. *Leśniowski*, *Historia państwa i prawa...*, s. 585.

¹¹ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 1.12.1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 112, poz. 934).

¹² Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.).

Więcej informacji na stronie wydawcy

<http://www.ksiegarnia.beck.pl/czasopisma-adr-arbitraz-i-mediacja-kwartalnik>